Mommers, een naam die voort leeft

Ab Kuypers

In eerste instantie vond hij het maar onzin. 'Zeker oude koeien uit de sloot halen. Wie weet nu nog wie Mommers is?' Niettemin, nog maar net zijn negentigste verjaardag gevierd, zit ik vanmiddag tegenover de eerste directeur van de Ambrosiushoeve, waaraan zijn naam met het 'Mommerspaviljoen' voorgoed en onverbrekelijk verbonden blijft. Een man die zijn sporen in de vaderlandse bijenteelt heeft nagelaten: bedenker van de Spaarkast, bestrijder van de tracheemijt, ijveraar voor de Nederlandse imker en imkerij.

Op afstand

Al heel wat jaren niet meer actief in de imkerij, volgt de heer Mommers de bijenhouderij nog altijd, zij het een beetje op afstand. 'Oh, ja hoor, ik ben nog aardig op de hoogte van de huidige imkerij. Ik lees nog altijd het maandblad. Ik kom ook nog wel eens op de Ambrosiushoeve. En ik bezoek nog ieder jaar de vergadering van de 'Vrienden van de Ambrosiushoeve'. Ik zie dan nog maar weinig bekenden overigens. Ach, wat je je hele leven hebt gedaan, dat kan je niet zomaar over boord zetten.'

Aan bijenhouden is hij na zijn vertrek van 'zijn' instituut nooit meer toegekomen. 'Sindsdien besteed ik mijn tijd aan mijn andere hobby's. Daar werd het toen wel eens tijd voor. Bovendien kan ik hier aan de rand van het dorp geen bijenvolken bij huis hebben, de mensen wonen te dichtbij.'

Loopbaan

Begonnen als adjunct, later benoemd tot de derde Rijksbijenteeltconsulent die Nederland heeft gekend, heeft hij richting gegeven aan de Nederlandse bijenhouderij en het onderzoek daarvoor. Een loopbaan in de bijenhouderij die 36 jaar heeft geduurd maakte van Mommers bovendien een internationaal bekende figuur. Begonnen in 1939 als adjunct van Minderhoud, kreeg hij na de Tweede Wereldoorlog een aanstelling als Consulent, met in eerste instantie vooral het zuiden van ons land als werkgebied. De oprichting van de Stichting Ambrosiushoeve door de Bedrijfsraad voor de bijenhouderij in 1951 betekende een nieuwe uitdaging. Een uitdaging, waarin werk hobby werd.

Breed opgeleid

'Toen ik werd aangesteld als adjunct van de toenmalige Rijksbijenteeltconsulent, de heer Minderhoud, heb ik pas mijn eerste bijenvolken aangeschaft. Vanuit Wageningen verhuisden die later mee naar Hilvarenbeek. In de loop van de tijd zijn zij min of meer automatisch opgegaan in het instituut. Overigens heb ik van mijn bijenvolken, die in 1944 op de hei bij Heelsum stonden niets meer teruggevonden. Ik wist, mede door mijn opleiding tot land- en tuinbouwingenieur natuurlijk wel iets van bijen af. Ik had daar met bestuiving te maken gekregen en ik had een cursus bijenteelt gevolgd bij Van Giersbergen, de eerste bijenteeltconsulent. Bestuiving was overigens een eerste taak die mij bij mijn aanstelling werd opgedragen. Toen pas ben ik mij daar echt in gaan verdiepen. De opleidingen waren vroeger heel breed, minder gespecialiseerd dan tegenwoordig. Je kon eigenlijk overal terecht met een studierichting als de mijne. En ach, die achterstand in kennis van de bijenteelt was in korte tijd weggewerkt. Ik heb dan ook nooit spijt gekregen van deze stap. Mijn werk is mijn hobby geworden. Eerst waren het de planten, daar kwamen de bijen bij.'

Grootste liefhebberij

Het inrichten van de grond rondom de boerderij, waarin de Ambrosiushoeve oorspronkelijk is begonnen, tot de drachtplantentuin is een ander verhaal. Zeker eenmaal benoemd tot Rijksconsulent voor de bijenteelt kon Mommers zijn hobby naar hartelust uitvoeren. 'Mijn grootste liefhebberij heb ik altijd in de planten gevonden. Toen ik in Hilvarenbeek begon was er helemaal niets. Een lege schuur zonder water of elektriciteit en een kale vlakte. Nu, hier kon ik me uitleven, dat begrijp je. Als ik nu nog wel eens in de tuinen van de Ambrosiushoeve rondloop geeft het me een grote voldoening te kunnen zien, dat het ook is uitgekomen zoals ik het indertijd in mijn hoofd had. Wat dat betreft gaat voor mij het spreekwoord "Boompje groot, plantertje dood" niet op.'

Dat dracht zijn belangstelling mocht genieten blijkt uit het gegeven dat hij zich toen al heeft ingespannen voor de teelten van bijenvriendelijke gewassen, zoals verschillende groenbemesters. Het drachtplantenarboretum in Hilvarenbeek is hiervan een grotere, blijvende getuige.

Sporen

Wanneer je zijn verdere 'staat van dienst' er in vogelvlucht op naslaat zou je Mommers zo naar de tegenwoordige tijd kunnen transformeren. Veel van het huidige onderzoek aan de Ambrosiushoeve is een voortzetting van wat door haar eerste directeur op gang is gebracht. Zaken waarmee hij zich heeft bezig-gehouden zijn onder meer: de fruitteelt en de bestuiving door honingbijen van fruitbloesem. Hij kreeg te maken met uitbraken van de tracheemijtziekte. Aan zijn standvastig optreden, soms behoorlijk tegen de stroom in, hebben Nederlandse imkers het te danken dat dit drama in ieder geval voldoende onder de knie te krijgen was.

Internationaal

Deze en andere werkzaamheden hebben vele internationale contacten opgeleverd. We vinden de waardering die dit opleverde terug in de verschillende afscheidswoorden in het themanummer van BIJEN-TEELT (een gezamenlijke uitgave van de VBBN en de zuidelijke bonden) dat bij zijn afscheid als bijenteelt-consulent verscheen. Kijk, en dat bedoel ik nu met de sporen die Mommers heeft achtergelaten in het Nederlandse imkerslandschap. En dan te bedenken dat deze opsomming in feite te kort doet aan het vele belangrijke werk dat door hem of onder zijn leiding werd verricht.

De tracheemijt, bijvoorbeeld

Om, tot slot van dit verslag mijn bewering dat de huidige Ambrosiushoeve alsook de imkerij zelf nog alle trekken vertoont van wat in Mommers' tijd is begonnen hierbij het verhaal van zijn 'strijd tegen de mijt'. Bestrijding van die parasiet toentertijd vertoont grote overeenkomsten met die van het Amerikaans vuilbroed. Aan het voorkómen van deze besmetting hebben we uiteindelijk de Bijenwet van 1947 te danken. Mede door deze wet kreeg de heer Mommers als Rijksconsulent grote bevoegdheden. Bevoegdheden die soms die van betreffende ministers overschreed. Ten behoeve van de bijenteelt (en zoals later is gebleken volkomen terecht) heeft Mommers daar nadrukkelijk gebruik van gemaakt. In eerste instantie viel overigens de verantwoordelijkheid van onderzoek naar besmettingen met de tracheemijt niet onder Mommers. De Veterinaire Dienst was daarvoor de aangewezen instantie. 'Maar,' zo verzucht hij, 'die deden daar niet bijster veel aan. Mij werd wel gevraagd onderzoek te doen, maar in eerste instantie had ik daarvoor de middelen niet.' Om een lang (ambtelijk) verhaal kort te maken, het onderzoek en de bestrijding kwamen uiteindelijk toch onder zijn verantwoordelijkheid.

De oud-bijenteeltconsulent Ir. F.J.A.M. Mommers was ook weer van de partij. Foto: Joop Beetsma

Streng

Het is aan het strenge optreden van de heer Mommers te danken geweest, dat de verspreiding van de tracheemijt tot staan is gebracht. Zich niets aantrekkend van politieke beslissingen, die binnen de Benelux het vervoer van dieren toestond. Door de ingestelde bijenwet was het vervoer van bijen echter verboden. Volgens deze wet kon alleen de Rijksbijenteeltconsulent ontheffing van dit verbod verlenen. En dat deed hij (Mommers) dus niet. Zowel internationaal als lokaal mochten imkers hun volken niet meer verhuizen. Dat ministers daar niet blij mee waren deed hem niets. 'Ik was er voor de imkers, niet voor het ministerie of de politiek.'

Overeenkomsten en verschillen

Vergeleken met de huidige aanpak van het Amerikaans vuilbroed zijn er overeenkomsten. 'Er was voortdurend onderzoek naar besmetting. Besmette standen werden geruimd, waarbij de volken werden vernietigd. Aan de hand van een door mij opgestelde taxatie werden de getroffen imkers schadeloos gesteld. Uiteindelijk hebben we zonder gebruik te maken van geneesmiddelen de mijt kunnen overwinnen. Die geneesmiddelen hadden overigens een twijfelachtige uitwerking. Ik vond dat een heilloze weg.'
'Het grote verschil tussen een besmetting met de tracheemijt en vuilbroed is dat een monster uit een volk bij een mijtbesmetting microscopisch onderzocht wordt. Een uitbraak van vuilbroed daarentegen is al met het blote oog te zien bij een grondige inspectie.

Lees verder op pagina 16

Buckfastdag 30 januari

De Buckfast Belangen Verenigd regio Noord houdt op zaterdag 30 januari haar jaarlijkse Buckfastdag in de aula van het Terracollege (tuinbouwschool), Burgermeester Legroweg 29 te Eelde.

Programma

10.00 uur: Opening en enkele huishoudelijke zaken
10.45 uur: Lezing door Paul Jungels: 'Selectie en teeltpraktijk', tevens gelegenheid tot discussie. Paul Jungels uit Luxemburg is in Buckfastkringen zeer bekend als beroepsimker en teler van Buckfastbijen. Zijn materiaal wordt gebruikt in vele delen van Europa en gewaardeerd om haar uitstekende eigenschappen.
12.00 uur: Pauze met verloting van imkermateriaal en Buckfastkoninginnen
12.45 uur: Paul Jungels: 'Gevaren van genetische erosie bij honingbijen'. Gelegenheid tot discussie.
13.15 uur: Sluiting.
Zaal open om 09.30 uur, koffie verkrijgbaar.
Entree: leden *f* 2,50, niet-leden *f* 5,-.
Inlichtingen: Wietse Faber, 050-3093666.

Vervolg van pagina 15

In het broedseizoen is met bijna 100% zekerheid te zeggen of een volk gezond of ziek is. Voor de mijtziekte geldt dat een volk altijd eerst moet worden bemonsterd en onderzocht in het laboratorium.'

Trots

Het was in de bijna sacrale stilte van zijn woonboerderij aan de rand van Esch, dat ik opnieuw besefte dat in de tijd, hoeveel er ook gebeurt, vaak maar weinig zaken wezenlijk veranderen. Het verhaal van ir. Mommers en zijn Ambrosiushoeve is daar een voorbeeld van. Ook al zijn onderzoek- en communicatiemiddelen van een hedendaags niveau, de aard van het beestje: bestuiving, bijenziekten, dracht en imkerstechnieken, het zijn allemaal thema's die al zo'n bijna 50 jaar lang onveranderd het belangrijkste werk betekenen van de Ambrosiushoeve. En wie Ambrosiushoeve zegt, zegt automatisch Mommers, zonder tekort te doen aan het huidige onderzoek. Een reden temeer om als Nederlandse imker trots en zuinig te zijn op het instituut dat zijn faam tot op de dag van vandaag bewijst. Het is met misschien wel dezelfde trots dat Mommers opmerkt: 'Ik ben blij, dat de Ambrosiushoeve weer veel van zijn oorspronkelijke taken heeft teruggekregen in de afgelopen jaren.'

Insecten en maatschappij

Het Laboratorium voor Entomologie van de Landbouwuniversiteit Wageningen organiseert de volgende colleges:

- 6 januari: 'Genieten van insecten', insecten vanaf de tuinbank, door Dr. ir. F.A.N. van Alebeek en 'Insecten zien met diepte', door Ir. E. Neering, met 3D- of Stereofotografie in het macro gebied.
- 13 januari: 'Insecten in Hollywood', insecten in de film, door Prof. dr.M. Dicke.
- 20 januari: 'Insecten in de Afrikaanse en Europese cultuur', door Dr. ir. A. van Huis en 'Insecten in de Europese cultuur' door Prof. dr.M. Dicke.
- 27 januari: 'Insecten als voedsel voor mensen', rupsen op je bord: eet smakelijk!, door Dr. ir.A. van Huis en 'De plaats van insecten in de voeding van de mens' door Dr. A.P. den Hartog.
- 3 februari: 'Medicijnen, geschiedenis en insecten', insecten als medicijn, door Dr. ir.A. van Huis en 'Insecten horen in de geschiedenisboeken' door Prof. dr. M. Dicke.
- 10 februari: 'Insecten: biodiversiteit en evolutie', de Nederlandse biodiversiteit bestaat uit wormen en insecten, door Drs. P. Koomen en 'Parasitaire insecten; variatie leidt tot variatie' door Prof. dr. L. Vet.
- 17 februari: 'Sex en de wereld van een insect', insex, door Dr. ir. R. Stouthamer en 'De wereld van een insect' door Dr. ir.J.J.A. van Loon.
- 24 februari: 'Tropische reizen en souvenirs van insecten', steken en beten in de tropen, door Dr. ir. W. Takken en 'Vectorziekten als souvenirs uit de tropen' door Prof. dr.P. Kager.
- 3 maart: 'Bijen en mensen', bijen als producent voor mensen, door Dr. R.J. Sommeijer en 'Over bloemen en bijen' door Dr. ir. W.J. Boot.
- 10 maart: 'Insecten en leven na de dood', de hartscarabee in het oude Egypte - symbool van de wedergeboorte, door mw. Drs. H.M. Nouwens en 'Insecten om een misdaad op te lossen' door Dr. J. Krikken.

Alle lezingen kunnen ook door niet-studenten bijgewoond worden. Dus bent u geïnteresseerd in het verhaal achter de titel, kom dan op woensdagavond naar de Capitulatiezaal van Hotel De Wereld, 5 Meiplein 1 (vlakbij het centrum) te Wageningen, aanvang 20.00 uur. De toegang is gratis, de koffie niet.
Inl.: Prof. Dr.M. Dicke, 0317-484311/2989 of Dr.ir. A.van Huis, 0317-484653/2325.